

546. Polkett after Dahlgren

Variation:

En riktig "hoppare", sa' Rickard Larsson.

1:a och 2:a reprisen känner jag till sa Rickard Larsson, men inte den 3:e och 4:e.

547. Vals efter Dahlgren

The image shows a musical score for a waltz. It consists of six staves of music. The first staff is the treble clef, and the second is the bass clef. The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 3/4. The music is written in a standard notation style with various rhythmic values, including eighth and sixteenth notes, and rests. There are some performance markings such as slurs and accents. The score ends with a double bar line and a final chord.

4:e och 12:e takten spelade Rickard Larsson så att tonen togs med 4:de fingret på d-stränget och lösa a-strängen ljud samtidigt. Jag frågade om Dahlgren spelade så. "Nej", sa Rickard Larsson. "Det är spelsätt, som jag lagt mig till med på sistone. Jag tycker det låter bättre på det viset."

FOLKET Fredagen den 20 februari 1959.
 Sörmländsk spelman har samlat 500 låtar.

Tre gamla sörmlandslåtar ur det digra uppteckningsarbete spelmanförbundets ordförande Gustaf Wetter i Katrineholm utfört har blivit verkliga "schlaggers". Få är de svenskar som inte hört Sköldinge skänklåt, Vingåkers brudmarsch och Österåkers brudmarsch. De spelas på och utom spelmansstämmor och har givetvis också framförts i radio.

De två förstnämnda låtarna är upptecknade efter Widmarkslärjungen Carl-Eric i Lind. Denne var en av de första gamla spelemän Gustaf Wetter knackade på hos, när han inledde sitt uppteckningsarbete omkring 1930. Per Johan i Hissjö och Smens Axel i Stettin fullbordade upptaktstrion. Carl-Eric i Lind lämnade 59 låtar efter sig och Per Johan 29.

Wetter har i dagarna lagt sista handen vid sitt stora verk. Drygt 500 låtar, prydligt inskrivna i arkivböcker, har han fått ihop. Allt-sammans överlämnas till spelmansförbundet vid dess årsmöte i Katrineholm på lördag.

Till de allra märkligaste låtlämnarna i den långa raden hör en som inte kunde ta en ton på fiolen. Han som många andra unga grabbar hade en far som inte tillät något "fiolgnissel" inom stugans väggar. Axel Axelson hette han och hörde hemma i Husby Oppunda.

Med verkliga färdigheter i visselkonsten och ett osvikligt minne kunde Wetter teckna upp inte mindre än 90-talet låtar efter honom. Många av dem är fina 1700-talspolskor.

Hans bästa uttryckssätt var visslingen, men en och annan visa lät han också sjunga upp. De allra flesta låtarna och visorna emanerar dock från Anders Gustaf i Hägerbo. 112 nummer kommer från honom.

Wetter har många glada och trevliga minnen från sina uppteckningsresor. Ofta hände det att gubbarna låg i sina stugor och funderade på låtar under nätterna. För att de inte skulle glömma bort dem blev Wetter ibland väckt mitt i natten för att åtminstone teckna upp de första raderna på låtarna i notboken. Sen kom gubbarna igen någon dag och spelade upp hela låten.

Till den långa raden spelemän sällar sig också tre damer, "Kattrinä i Klöv-hälla", Josefina Andersson, Mellösa och Matilda Eriksson, Löketorp. De har gnolat och sjungit fram fina låtar och visor. Eljest är det mest karlar och man kan erinra om bl.a. Rickard Forsman i Oxelösund, Axel Eriksson, Löketorp, Floda, Robert Nordström, Lerbo, och A. Gogman. Den senare har bl.a. bidragit med en unik dans som heter "Sjuskävelappen", en benämning som man väl knappast kunnat komma till full klarhet om vad den innebär.

Olle Andersson vid musikhistoriska museet engagerades 1935-1936 för att uppteckna sörmländska låtar. Han gjorde praktiskt taget inte annat än tecknade låtar den tiden och förbundet kostade på uppteckning av sammanlagt tusentalet nummer.

Gör du något gott med möda
 skall mödan fara
 det goda vara.

Denna vers ur Havanal på väggen i en trappa till Wetters arbetsrum kan tjäna som "omslag" till det med mycken möda hopknåpade uppteckningsverk spelmansförbundet nu får ta emot för sitt arkiv.

Wetter anser att han nått sitt mål. När han 1924 kom til Katrineholm och Sörmland föresatte han sig att samla låtar. Född smålänning gick han också med energi till verket och han träffade på dem som hade något att komma med.

Nu lägger han upp låtjagandet. Men är det någon som ger minsta lilla vink om ett fynd, så fattar han givetvis pennan ...

Fred.

Byggnadssnickaren Erik Andersson, "Gammelängen", besökte mig som hastigast 19.6.1957. Han är född 12.3.1881 i Gammaläng i Floda sn och bor Pålstorpsgatan 16 i Katrineholm. Som yrkesman har han i all sin tid haft alldeles förbannat bråttom. Detta sätter också sin prägel på hans spel, som verkar ovanligt hafsigt. Han har en underlig fingersättning. Han griper t.ex. d på a-strängen med 2:ra fingret. Han är självlärd. Han behövde endast höra en låt en gång för att lära sig den.

"Släpvalsen dansades mest i min ungdom. Skulle egentligen kallas gammal-vals", sa Erik Andersson. "När man fick den i Skanko', var det lögn att lära sig dansa den nya valsen."

Han spelade för mig bekanta saker. Jag tecknade endast upp följande låt, som han spelade lite slarvigt men med god rytm.

548. Polska tvången efter Wiedmark

549

FOLKET Torsdagen den 12 januari 1961.

Lärd prästman med skaldeådra.

Bröllopsvisa kallade prosten Johan Peter Wåhlin (se bilden) ett rimsmide, vars första del publiceras här intill. Verserna visar tydligt att författaren väl kände sina församlingsbor och dessutom att han själv vare sig föraktade dryckjom eller festbordets lockelser. Den stundom något frivolona tonen i visan är förvånande med tanke på upphovsmannens kyrkliga ämbete.

Om prosten berättas att han var född i Lund 1786, blev kyrkoherde i Vingåker 1830 och dog där 1861. Han tjänstgjorde en tid som docent i Lund, var teol.dr och e.o. hovpredikant samt ansågs som en lärd man med livligt men retligt lynne, vilket gjorde att han stundom kom i luven på sina församlingsbor.

Förre stenhuggaren Rickard Wall i Katrineholm har låtit Folket ta del av visan, som han fått i avskrift av sin framlidne broder, stenarbetaren Wilhelm Karlsson i Vingåker.

B r ö l l o p s v i s a

vid Erik Petterssons och Anna Larsdotters förening i Norrspånga den
27 dec. 1846, författad av prosten J.P. Vålin.

Det bodde i Vingåkers socken en gång
en bonde som inte var fy skam
Och hemmanet hade sitt namn utaf Spång
fast ej ån gick i den byn fram

Den bonden en duglig och välbergad man
for ofta till Karlstad och Kumla
Det finaste vetemjölet sålde han
samt osyftad Vingåkers humla.

Den bonden han hade en hustru också
den lär ingen av oss förtryta
Väl var hon liten men duktig ändå
och knapt tros han velat byta.

Hon smekte sin gubbe och skötte sitt hus
och bar honom söner så rara
och döttrar så smala och raka som ljus
och snälla, det kan jag försvara.

Och sönerna gifte sig var efter ann
och bröllop det var kan ni veta
Så ville ock döttrarna ha sig en mann
den fick de ock utan att leta.

Till Anna kom fager ungersven en dag
och sa: vill du ha mig kär Anna
och hustru min bli så lofvar och jag
dig hjerta och fästyg så granna.

Och flickan hon svarte ett darrande ja
och tryckte sig ömt till hans sköte
och purprande kinden gav åter ett ja
var gång vi de älskandes möte.

Och hösten kom åter med skördarnas gul
åt söder drog foglarnas skaror
och himlen blef åter av tjernor så full
Och norrskenen lyste så klara.

Då hördes i temlet av Vingåkers präst
ett äkta förbund der förkunnas
för Erik och Anna och flere dännäst
O må dem all sällhet förunnas!

Och närmare drog Julen den heliga tid
och kom med hellsning till jorden
af ära i höjden, välvilja och frid
och grenljus och dukade borden.

Då sändes en hälsning till grannar och släkt
att komma till gästbudshuset.

Och bröllopsal'n siras på grannaste sätt
och brudparets namn syns i taket
Och borden fullsättas av gudslån så tätt
och vetebröd av finaste baket.

Och dit kommo bönder och herrskap också
och prästen den ingen kan slippa
Kamseller och fröknar båd stora och små
så snörda och fagra och sippa.

Och platser anvistes de bjudna var sin
med bränvin matlusten retas
Och värden har göra att få gästerna in
ty mycket det krusas och stretas.

Ty det hör till saken att göra sig till
och låta med sig resonera
Likt jungfrun hon neckar fast gerna hon vill
Och sen tänker kapitulera.

Och prästen han sade nu äro vi här
och nu skall vi minsann ej spara
Förödelsens styggelse texten den är
som jag denna dag skall förklara

Och spelmän införa den kräsliga mat
som hissas som liten i linda
Och in kommer steken och soppa och fat
och bringor och skinkor så trinda.

Och värden han sade vill prästen som jag
så ta vi en sup uppå fisken
Må göra, sa prästen, så är och mitt lag
och du Lars åtar dig väl risken.

Och kors vad det suptes och kors vad det dracks
och lätt gingo flaskor kring bordet
och hjertat på prästen blev mjukt som ett vas
då äntligen han tog till ordet:

"God vänner nu vilja vi dricka en skål
af välgång för nygifta paret
som hunnit det glada och lyckliga mål
der hjerta åt hjerta ger svaret.

Må himlen välsigna det dyra förbund
som blifvit vid altaret knutit
Må i dess tjäll liksom i Mamrelund
det blifva av Guds frid omslutet.

Må kärlek och hoppet förljufva det lif
åt dygdiga mödorna ägnat
och fridens plantera sin sin gröna oliv
vid hyddan som Guds nåd har hägnat.

I fäder och syskon må länge ni få
åt brudparets lycka er glädja
Och se dem uppväxa de vikingar små
som i edra fjät skola träda.

Jag önskar dig lydnad Lars av dina barn
 av sällhet så är den väl renast
 På tidens ström bortföres all glädje och flarn
 den glädjen dock lämnar oss senast.

Må barnen förvaras med fädernas dräkt
 och fädernas fromhet och ära
 Och hedra med dygden sin bygd och sin släkt
 och ofläckat släktnamnet bära."

Nu allas glas höjas och kring laget går
 en skål för de sällas förening
 och i modersögat sig smyger en tår
 som uttrycker bäst hjertas mening.

Och så kommer faten för insamling fram
 till bohag förde kontrahenter
 och där läggas sedlar och kvigor och larm
 och silver och andra presenter.

Och prästen han räknar det tyst för sig själv
 och säger vad ni varit rara
 Ni riktigt tagit spänderbyxor på
 fördömt att jag glömt mina bara.

"Men nu skall minnas de fattiga ock
 förrän vi här borden klarera.
 Ty snömos till rätten och trasor till rock
 har många när vi oss traktera.

Vi skiljas snart vänner och mötas igen
 Om Gud vill och Erik som till året
 då sitter en brudgum i högsätet än
 vid bruden med lockiga håret.

Men innan vi uppbyta har jag ännu
 en önskan för någon i laget
 och meningen deraf skall sägas er nu
 i rim utaf renaste slaget.

Hvad skall jag er önska er brudtärnor små
 med kransar och blommor i håret
 Ett dussin av friare vill det förslå
 och myrten och krona till året.

Du Erik skall göra kalas nästa år
 och skaffa dig hustru som andra
 Om du fråga flickor i socknen jag spår
 att de det beslutet ej klandras.

I Spånga mör finnes som vilja dig ha
 i Karlstad, i Kumla och Regna
 I Skedevi i Floda som straxt svara ja
 och sig åt det anbudet fägna.

Du Lars du skall tämja med betslet kapsion
 de slynglar som skrämde din fåle
 För marsvin och gökar som ha reson
 fins länsman och tingsrätt och påle.

Du Olof skall skaffa dig starkare ben
och ej såna der svavelstickor
Om någon får veta att du hafver men
får du inga af våra flickor.

Jag önskar vår nämndeman uti Vads by
som är bland vår allmoge kaxen
god tur uti fiske och det just förty
jag tionde fordrar av braxen.

Jag önskar dig Olle du redliga man
att du ej må spricka i skinnet
Nog vill jag ha ko-lik men helst av en ann
Det kan du ju lägga på minnet.

Vår granne Stor-Erik jag önskar dernäst
förhöra minst en gång om året
Och som han kan läsa och det som en präst
skall han lära Erik i Snåret.

Kyrkorådet Lars Erson en vakande man
må tillse att hönsen i Lunda
ej stjälas av Kåfalln Dahlin eller ann
då stackarna sitta och blunda.

Må tuppen som gol så fin och så rar
nu gala i skrofvvet på tjuften
och packat i Kåsta der räfmålet var
tills mästerman får dem i luven.

Du Nästorpen du må dig hålla i styr
af alla bestyr ej det bästa
Men kafling och strykning är stundom rätt dyr
och likså att klappa sin nästa.

Från Kåsta skall du rifva tionde in
och tillse att barnen i byen
ej uppsätta märken i salmboken sin
som nog kan förarga och bryen.

Dess sexman den lilla med hjälp av sin slägt
skall orgerna trampa i häljen
Hvad vet man väl eljest den ringaste fläkt
de icke gå sönder i bäljen

Vår granne från Hacksta skall sätta ett lås
för skräddarn jag ej kunde tysta
Tills Rydberg vid Stensjö får sturen i bås
och ger honom vad han tyks lysta.

Per Nilsson i Berga att blifva mig kvitt
skall gälda en skuld för de döda
Ty äfven de döda ska var en ha sitt
och orätt ger vanskelig gröda.

Dig Vads Pelle hade jag så när glömt
men det var orätt att göra
men saken är den att jag suttit och drömt
då jag smorde ihop denna röra.

Jag unnar dig Pelle den sällhet du nått
om dig endast godt jag fått höra
Ej alla dig likna tyvärr men lik godt
då var skall för sig redogöra.

Ol. Larsson i Marsjö en pålitlig man
Jag gör till byns förman och herre
Med sederna eljest det går som det kan
och med socknen maras det värre.

Och jelp mig från Marsjö min kassa är klen
rätt nu har jag ingenting öfver
Krediten står äfven på svagaste ben
en penningbutelj jag behöfver.

De i det hedrade laget jag glömt
om fredag erhålla ersättning
då sångmön har samlat de krafter hon tömt
och varför hon nu vill ha lättning.

Er gubbar och gummor jag nu slår ihop
och gör utaf eder ett röse
Men innan det händer ska vi ha ett stop
och tiden vi icke förslöse.

Se bruden den unga sig önskar en dans
och se hur i flickorna spritter
Re'n kjolarna vifta som ekorrens svans
och sitta der sedan som glitter.

Fiolerna kalla och polska begyns
de dansade slå sina ringar
och glädjen och flottet i pannorna syns
och brudgum med bruden omsvingar.

I prästlunk med farmor och mormor med fler
med kragen på sned dansar prästen
Och utaf de knakande knäna man ser
att det går för nära på gästen.

Med brudgum och pojkar gå fruarna på
och säga vad ni äro vata
Ack om våra gubbar så voro ändå
de tråkiga äro och lata.

Mamseller och fröknar och herrar också
minsan icke heller de skolka
Och gapande skaror de undra på
hur det dansas sjuka och polka.

Och gubbar och gummor de röras i takt
och loppor i pelsarna undra
och pojkar och flickor med hela sin makt
de flänga och flyga och dundra.

Och kronan nu dansas av flämtande brud
Kristina blir den jag först spår den
och sedan den vandrar med jublande ljud
kring laget och var flicka får den."

Den 8.1.1961 fick jag från den musikaliske ledaren för Stockholms
spelmansgille Lennart Bergström följande brev:

Broder! Här här ett par låtar, som jag tecknat upp efter
Ivar Karlsson, som Du borde få del av. Polskan har Ivar
gjort själv. Den har någon likhet med Stockholmslåten.
Den är mycket bra utom sista takten, som är för utdragen.
Gånglåten har Ivar lärt, när han var barn. Det vore
roligt, om Du kunde utreda, om den är sömländsk eller ej.
Hälsningar!

Lennart Bergström

530. Polska Komp. av I Karlsson
uppt. av L. Bergström

The musical score is written on six staves. The first staff starts with a treble clef and a 3/4 time signature. The music is a polska, characterized by its 3/4 time and often featuring a mix of eighth and sixteenth notes. The score includes several measures with triplets and other rhythmic ornaments. The final measure of the sixth staff is marked with a double bar line and a decorative flourish.

551. Gånglåt efter T. Karlsson
uppt. av L. Bergström.

The musical score is written on five staves. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 2/4 time signature. The melody consists of eighth and sixteenth notes. The second and third staves continue the melody with similar rhythmic patterns. The fourth staff concludes the main melody. The fifth staff features a more complex, rhythmic flourish with sixteenth and thirty-second notes.

Den 15.1.1961 skrev jag följande svar:

Gode vän Bergström!

Tack för brevet av den 7.1. med de 2 låtarna, som Du tecknat upp efter Ivar Karlsson.

Du har rätt i att sista takten i polskan "verkar utdragen". Sista reprisen har 13 takter. Den består av 2 perioder, 1 på 6 takter och den andra på 7. Stryks den näst sista takten, blir det fason på låten. Då får Du $2 \times 6 = 12$ takter, och det är ju vettigt. - Låten är föga originell (och oss emellan dålig) för att vara komp. av Ivar Karlsson.

Gånglåten är intressant och verkar äkta. Sista repr. har 10 takter, men det är inget särskilt överraskande. Låten är glad och durbetonad. Är den efter Glaboln eller Johan Albert Ekvall (Sv.L. Sörmland, sid 93-98)? Jag känner inte till någon precis slående variant. Men att den är sörmländsk, behöver Du ej tveka om. Varför skulle den inte vara sörmländsk?

Tack för vänligheten! Jag har införlivat båda låtarna i arkivet bland mina samlingar på 500 Sörmlandslåtar.

Vännen

Gustaf Wetter.

Katrineholms Kuriren 15.2.1961.

Katrineholmarna spelar för USA.

Katrineholms spelmän har gjort musik för Amerika. Det är en bandinspelning med ett knippe låtar, som har speciell anknytning till den legendariske spelmannen August Widmark från Vingåker. Bandet skall sändas till Katrineholmsättlingen Axel Carlsson i Chicago.

Det var just denne man, som en gång i tiden tog initiativet till minnesstenen vid Ålsäter över Widmark. Det är också han som satt orden till Vingåkersvalsens. Och naturligtvis finns det en inspelning av den valsens på bandet.

En liten stump av bandet återstår ännu ospelad, men den skall fyllas av spelmannslagets ledare Gustaf Wetter, som där skall spela in den typiskt sörmländska låten Tyska klockor. Det är en låt, där det knäpps på fiolsträngarna och låtens namn kommer sig därav att Tyska kyrkans klockor (i Stockholm) är stämde just som strängarna på en fiol.

På lördag eftermiddag samlas ett hundratal spelmä från Sörmlands alla delar till Sörmlands spelmannsförbunds årsmöte. Det skall hållas på stadshotellet i Katrineholm. I samband härmed kommer de senaste dyrbara nyförvärven i det aktningsvärda arkivet att ställas ut.

Katrineholms-Kuriren Onsdagen den 15 februari 1961

552 Pintorparskalden - ett hundraårsminne.

Den 12 september 1860 gick skalden Wilhelm von Braun ur tiden. Han var född i Kölingared i Västergötland den 8 november 1813. Hans far var militär och önskade, att Wilhelm skulle gå i hans fotspår. Wilhelm blev också kadett 1828 och löjtnant 1839, men 1846 skrev han ett "gripande" avsked till sin värja. Han hade ingenvaraktig stad, var än här, än där. Det var väl vid ett besök i Sörmland, som han skrev den riksbekanta visan om Pintorparfrun - så känd, att man ännu i dag kan få höra: "Jaså, Ericsberg, det var där Pintorparfrun bodde".

Vem var Pintorparfrun?

Den kvinna, som identifierats med den långt före Brauns tid mångomtalade och mångoskrivna Pintorparfrun, hette inte Anna, som Braun kallar henne. Hon hette Beata von Yrkull, född 1618 och död 1667. Hennes man Erik Gyllenstierna (+ 1657) var känd och uppskattad diplomat. Han var mycket ute på resor, då fick Beata sköta både Ericsberg och andra till familjen hörande gårdar. Det ser förresten ut som förnästa gården varit Wynäs i Bällinge, och i den sockenkyrka fick både Erik och Beata sina gravar. Griftetalet över Erik finns i tryck.

Egentligen är det meningslöst att fråga, vem Pintorparfrun egentligen var. Den beskrivning Braun ger, träffar nog i viss mån in på många andra i hennes ställning. Själv ansåg hon sig nog inte alls elak, den gör sällan den som förorsakar andra lidanden. Man får komma ihåg, att "fru Anna" levde i häxprocessernas tidevarv. Braun har på ett lyckat sätt fått fram den tidens uppfattning. Dit hör också, att Pintorparfrun är oåtkomlig för den mänskliga rättvisan, det är först i en annan värld, som hon får straffet för sin ondska.

Visan återges här nedan jämte en saga från en annan Sörmlandsgård samt kommentarer från olika håll.

I Södermanland, på sitt slott Ericsberg,
där bodde en änka, fru Anna,
hon sög sina bönders och torparens mäg
och ägde av galla en kann.

Hon trätte och svor ifrån morgon till kväll
och nyttjade nageln och näven,
och pigorna fingo okristligt med smäll,
och spöstuga hade hon även.

Där hängde hon bönder och tjänare opp
och gav den på pälsen så svåra,
fru Anna hanterade människokropp,
så ögonen mände sig tåra.

Hon hetsade hundar på tiggare små
och log när de skreko för bettet.
Bad någon om mat, blev hon gulblek och blå
och for som hon varit från vettet.

Hon svälte sitt folk, lät det äta ur ho
den skällaste välling och grina,
men hade en bonde en mjölkande ko,
den drev hon i stallet till sina.

Så levde fru Anna. Men ryktets basun om namnet och minnet tog vården: i trakten hon kallades Pintorparfrun, och Pintorp kallades gården.

Vid solens uppgång en morgon hon stod som vanlig på trappan att tälja arbetarnas styrka, så arg i sitt blod, som hade hon velat den svälja.

För sent då en torparegubbe där kom, och genast så började leken:
"Gå genast till skogen och se dig väl om allt efter den tjockaste eken!"

Och är du ej åter förrn dagen är slut med denna tillbaka till slottet, så hel som hon står där med kronan förut, du pliktat med torpet för brottet."

Bedrövad till skogen den gamle nu gick och satte sig neder att klaga. Då kom där en dvärg, som med vänlig en nick den sörjandes hand gick att taga.

"Vad sörjer du över? Säg genast ifrån, jag kunde dig hjälpa törhända."
Och torparn berättade ... "Mödornas son jag olyckan från dig vill vända".

Här ser du bredvid dig den tjockaste stam av ekar, som finnas i skogen. Och Erik och Svante nog draga den fram ...
Farväl! Snart fru Anna är mogen ...

Och gubben tog yxan ... "Försök då, stor sak!"
Tre hugg blott behövde han göra, och eken den föll med ett hiskeligt brak, och strax den begynte sig röra...

När gubben på stammen väl krånglat sig opp, han hörde det flåsa och springa, och eken för av i det starkaste lopp - men hästar, det såg han dock inga...

Med kronan förut, som mor Anna befallt, flög trädet mot slottet som vinden, och med sig i farten det släpade allt, staketet och herregårdsgrinden.

På trappan stod frun, men hon bleknade då, ty hästarna vore bekante.
Hon såg dem allena men hörde också ett hänskratt: "Ha knäar du, Svante?"

Ty eken i porten tog mot, då han for och stod för ett ögonblick stilla. Men hästarna, de voro - make och bror, som också i livet gjort illa.

Nu skulle man tro, att fru Anna blev from,
men hon blev dock endast allt värre...
En afton en svartmålad vagn där framkom
och ur steg en svartklädd herre.

Han gick in i salen. Fru Anna förstod
på stund vem den herrn måste vara....
Då föll hon till fota: "Herr Djävul, var god
att ännu tre somrar mig spara".

"Omöjligt, min nådiga", svarade han,
"upplupen är redan min ränta".
"Tre månar åtminstone, sötaste Fan!"
"Nej genast, ty hästarna vänta".

"Jag måste väl dock få ta med mig min präst".
"Nå göra, han tillhör mig redan!"
"Och även min kammarfru?" - "Gör som ni bäst
det finner, men följ mig blott sedan".

Med frun under armen den svartklädde kom
snart neder i vagnen att stiga,
och förde utav prästen, som rädd såg sig om
gick kammarfrun, eljes en piga.

"Hopp, Erik och Svante", den svartklädde skrek,
och vilt de begynte att skena.
Då ryste fru Anna, och hon vart so blek,
som ingen lär henne förmäna.

De välte dock icke, ty vägen var bred
och särdeles jämn och lätt-farig.
"Kurage, mina damer, det går med besked -
dock är för ert liv jag ansvarig."

Snart komo de fram till ett lysande slott,
utvändigt så skönt till att skåda.
"Välkomna", den svartklädde ropade brått
åt prästen och damerna båda.

Han förde dem upp i en skimrande sal,
helt artig, den svartklädde sprätten.
"Tillåt mig", så var till fru Anna hans tal,
"att hjälpa er vid toaletten".

En klänning av grovaste vadmal och grått
hon tvangs att ta på sig, fru Anna,
och tofflor av bly, vilka klämde så gott,
men därvid det skulle ej stanna.

Av skarpaste stål tog han därpå en kam,
och började håret att ansa,
så blodet det flöt, och så förde han fram
sin dam att med henne få dansa.

Hon valsade ett varv, hon valsade två,
i yrande fart, så det kändes.
Sin gullring hon satte på kammarfrun då,
men genast det fingret förbrändes.

"Blott ännu en vals", skrek den svarte så hes,
 "här hjälper det icke att mucka".
 Så trädde hon dansen, då plötsligen ses
 på golvet där öppnas en lucka.

Fru Anna, hon störtade andfådd dit ned,
 en lukt som av svavel man kände.
 Och prästen han följde sin matmor med,
 till jorden blott kammarfrun vände.

Av henne man denna berättelsen har,
 tre år fick på vägen hon pallra,
 men aldrig den käringen gladare var
 än när om sin färd hon fick skvallra.

Carl Jedvard Bondes kommentar.

Till Brauns framställning, som sannolikt stödde sig på uttalanden av folket i orten, att Beata ofrivilligt kommit att ge namn åt gården, må här framhållas, att Pintorp var det ursprungliga namnet och nämnes redan på 1400-talet. År 1508 såldes Pintorp av väpnaren Knut Nilsson i Bosgård till Anna Karlsdotter av Vinstorp (eller Vindstorp). Men Anna tillhörde genom sitt gifte släkten Gyllenstierna, vilken släkt innehade Pintorp i ett par hundra år. Det var Erik Gyllenstierna, Beatas man, som fick ge godset namnet Ericsberg.

Omkring 1860 skriver Ericsbergs dåvarande innehavare Carl Jedvard Bonde, tydligen till Sörmlandsforskaren Olof Eneroth, en kommentar till både dikterna och sagorna om Beata:

"Flera, ehuru alla obevisade, smädedikter över henne liksom över den förut nämnda Anna på Vindstorp, äro allmänt gängse. Vi anse det föga lämpligt att framdraga dem. Fru Beata var förmögen, ordentlig, bevistade tillsammans med sitt husfolk den av huspredikanten morgon och afton förrättade andaktsövningen (vilken vackra sed ännu i senare tiden mångenstädes iakttogs), hade möjligen stränga anspråk på tjänare och underhavande, vilket gav anledning till tadel och sedan till smädelser av sådan överdrift, att man utspridde en efter den tidens vidskepliga anda lämpad saga, huru hon under sin sista sjukdom blivit av Hin onde själv i egen person avhämtad till helvetet, samt att resvagn (lyckligen från denna färd återkommen?) såsom ett sorgligt minne förvarats i övre våningen av Ericsbergs slott. Sant är, för att här något uppehålla oss vid dessa sägner, att denna våning ännu för femtio år tillbaka icke var fullt inredd och att bland andra gårdens hantverkare, även sadelmakare, då hade sin verkstad därstädes. Att där bevarats korgen av en sönderslagen vagn, torde väl ej ådragit sig någon uppmärksamhet, om ej betjäningen funnit sin räkning vid att ockra på de resandes lättrogenhet, åt vilka även blodiga märken å murar och väggar utpekades efter fru Beatas framfart i rum och trappgångar, som sannolikt under hennes livstid ännu icke voro fullbordade. Detta påminner om den ännu icke färdigbyggda delen av Louvren, där Karl IX av Frankrike säges ha skjutit på protestanterna under den hemska Bartolomeinatten. Av alla här vidrörda sägner är emellertid en obestriddligen sann, nämligen den, att nämnda gamla vagnskorg uppbrändes och att inga spöken visat sig för den nu levande generationen.

Det igenmurade rummet.

En sägen nämner inte Bonde, nämligen om det igenmurade rummet. Det sades, att ett rum blivit igenmurat, sedan Beata lämnat det jordiska. Detta rum ansågs stå i samband med Hin ondes besök på Pintorp, och man trodde, att det varit Beatas sängkammare. Även rummets fönster var igenmurat, varför antalet fönster bara var 364, medan de från början varit lika många som dagarna i året. Men så öppnades rummet. Där fanns inte så värst märkliga saker, största möbelen var en säng, vilket ju syntes bekräfta antagandet, att det varit Beatas sängkammare. I övrigt fanns där en butelj, som en dräng drack av - men det bekon

honom illa, han blev inte folk på flera dar. Under sängen stod ett par skor. Det allra märkligaste var, att i sängstolparna fanns en vätska, som innehöll "markuljun" (arsenik).

Smeden Hjalmar Fettersson i Högland berättade vid sekelskiftet en hel del om Pintorparfrun, men han gick inte i god för sanningen - mer än i fråga om det igenmurade rummet. Han nämnde dock ingenting om arseniken. Hans ord kan inte fränkännas vitsord.

Att Hjalmar kunde uttala sig så bestämt om saken, berodde därpå att hans morfar öppnat rummet - han var nämligen murare.

En annan Pintorparfru.

I visan nämnes Erik och Svante. I en edition av sagan nämnes "Erik Gyllenstierna och Svante Banér", Erik var ju Beatas make, men Svante? Honom har Beata kanske inte en gång sett - hon var i tioårsåldern, när Svante dog 1628. Svante Banér var bror till fältherren Johan Banér och själv riksråd. Deras far Gustaf Banér var också riksråd, men han "höll på fel häst" under fejden mellan Karl (IX) och Sigismund och miste huvudet vid slutuppgörelsen 1600. Men både Johan och Svante hörde till Gustaf Adolfs trommän.

Svante var gift med Ebba Grip på Tärnö. Om henne berättar Eneroth:

Till fru Ebba kom en dag en torpare och bad om en tunna råg.

"Lika omöjligt, kära far, som för dig att köra hit upp till gården den stora eken där nere i Djurgården."

Torparen kände fru Ebbas lynne och gick alltså sin väg utan vidare. Men i allén mötte han en liten gråklädd gubbe, som gav sig i språk med honom, och därvid fick höra både ett och annat om den hårda frun och särskilt det nyss nämnda draget.

"Åhå", sa gubben, "intet annat, gå du hem och hämta häst och åkdon, så ska du nog få upp eken alltid".

Sagt och gjort. Torparen hämtade sin åktross och finner gubben ha tagit upp eken med rötter och allt - och dessutom skaffat en särskild häst - en stor svart häst. Eken lassades på, allt gick som ett intet, och gubben följde med. Men i backen stegrade sig hästarna.

"Klå på Svante Banér", sa gubben, pekande på den stora svarta hästen. Torparen lydde, "hopp Svante Banér", och nu bar det av uppför backen och upp över gården och det med sådan fart, att det bar av ner i sjön på andra sidan huset, varvid rappingen skrapades av husknuten av eken, och på den knuten har rappingen och murbruket aldrig velat sitta kvar, naturligtvis.

Men fru Ebba stod i fönstret och såg på, och då hon hörde "hopp Svante", kände hon i den svarta hästen igen sin man, som samma dag dog i Stockholm.

Ebba föddes 1583 och avled 1666. Eneroth nämner ingenting, som kan jämföras med det hemska slutet i visan. Å andra sidan nämner Braun ingenting om den skadade husknuten, ehuru denna omtalas även i Stora Malm.

En gissning, att "den svarte", som enleverat Beata, var en smed vid Forssjö, som jämte sina kamrater bestämt sig för att göra slut på Beatas skräckvälde, kan gott lämnas utan avseende. Forssjö hörde inte under Ericsberg på den tiden, och masugnen fanns inte heller.

Det finns åtskilliga Pintorpsagor i Sörmland. Den yngsta torde väl vara den om Ulrika de Besche på Danbyholm. Hon torde dock ha lånat sina mest omtalade egenskaper av Beata.

Några bevis för att Beata blivit mördad, finns inte, och slutet på hennes saga framgår därunder, att hon liksom maken ligger begravd i Bälunge kyrka. Ericsberg ärvdes av hennes och Eriks son Kristofer, som blev riksråd och greve "Gyllenstierna av Ericsberg".

Tyvänn är det nog så, att i adelsslotten hände åtskilligt, som inte tål dagsljuset. Men något motiv för att mörda Beata kan inte ha förelegat, då hennes son var närmaste arvingen. Med Beatas sonson Karl August utgick släktens Ericsbergsgren på svärdsidan. Och så följde den Hildebrandska perioden ...

Verner Vall.

Katrineholms-Kuriren. Onsdagen den 5 juli 1961.

Spelmansrepertoaren växer. Näshtalåtar nytillskott.

Albert Andersson spelade och Gustaf Wetter skrev - och låtsamlingen växte. Det är snart dags att sammanställa ett nytt häfte.

De sörmländska bygdespelmännens repertoar växer och växer. Det är snart dags att låta trycka ett nytt låthäfte. Så snart det kommer tillräckligt med pengar i spelmansförbundets kassa, lär det också bli aktuellt, berättar förbundsledaren Gustaf Wetter. Senaste tillskottet i originaluppteckningarna gjorde han häromdagen hos en gammal katrineholmare med fiolen full av låtar från Näshtulta.

Det var 71-åringen Albert Andersson, Sveavägen 28, som hade låtarna till hands i sin fela. Wetter och han stötte ihop på spelmansstämma vid Djulö i midsomras och bestämde att det skule göras några uppteckningar.

Häromdagen träffades de båda igen. Andersson spelade och Wetter skrev noter så att pennen glödde. Tre av låtarna var Anderssons egna kompositioner och de tre andra gamla originallåtar från Näshtulta.

- Det har varit lite dåligt i arkivet med låtar från den kanten förut, berättar hr Wetter. Men Andersson kom med ett par nya polskor, som båda är riktigt skojiga och så en marsch från Hedensö. Det var de gamla spelmännen Karl Olsson och Karl Larsson på Hedensö, som spelade dem förr i tiden.

- Marschen har sitt särskilda intresse. Den var speciell för Hedensö och spelades när dansen var slut. Varje gård anordnade på den tiden dans emellanåt och då bjöd man in folket från de andra gårdarna. När det sedan var dessa gårdars tur att bjuda, så hade de också var och en sin egen speciella slutmarsch efter "bjuddansen". Och nu har vi alltså den från Hedensö på noter - det är skojigt och det är intressant. Det finns säkerligen en hel del intressanta låtar från Näshtulta, bara man kommer åt dem. Näshtulta har varit lite isolerat och i sådana bygder brukar de gamla låtarna leva kvar länge.

Albert Andersson, Sveavägen 28, Katrineholm.

Född i Näshtulta 5.1.1890. Besökte honom 1.7.1961. Resultatet blev följande 6 låtar och för Katrineholms-Kuriren bifogade tidningsartikel.

I källarvåningen bodde en fotografikunnig slaktare, som tog ett fotografi, vilket han sedan presenterade K.K. Fägerholt intervjuade mig sedan per telefon och kokade efter mina korta uppgifter ihop denna artikel.

Andersson har varit lantarbetare och mest arbetat som löskarl. Han är lite smått tusenkonstnär. Någon storspelman är han inte.

553. Polka Komp. av Andersson

Andersson kallade låten Gubb-polka.

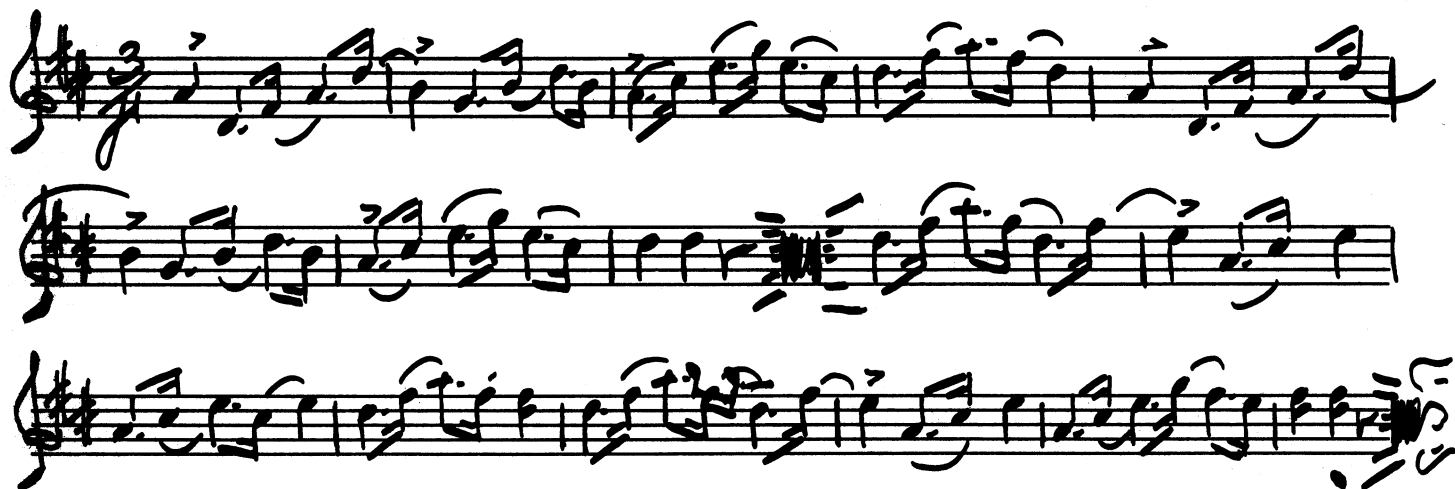
Andersson spelade låten i ganska hastigt tempo. Han var svår att teckna efter, innan jag kom underfund med hans fingersättning och andra egenheter. Han griper g (på e-strängen) konsekvent med första fingret. "Jämn polka att dansa efter", sa' Andersson och svängde om på golvet. Det gjorde han fint, ty han har inga överflödiga kg. Hans fru lyssnade beundrande till hans spel och förvånade sig över att det gick att teckna upp makens melodier.

554. Vals komp. av Andersson

A handwritten musical score for a waltz, consisting of six staves of music. The music is written in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a 3/4 time signature. The notation includes various note values, rests, and phrasing slurs. The piece concludes with a double bar line and a final cadence.

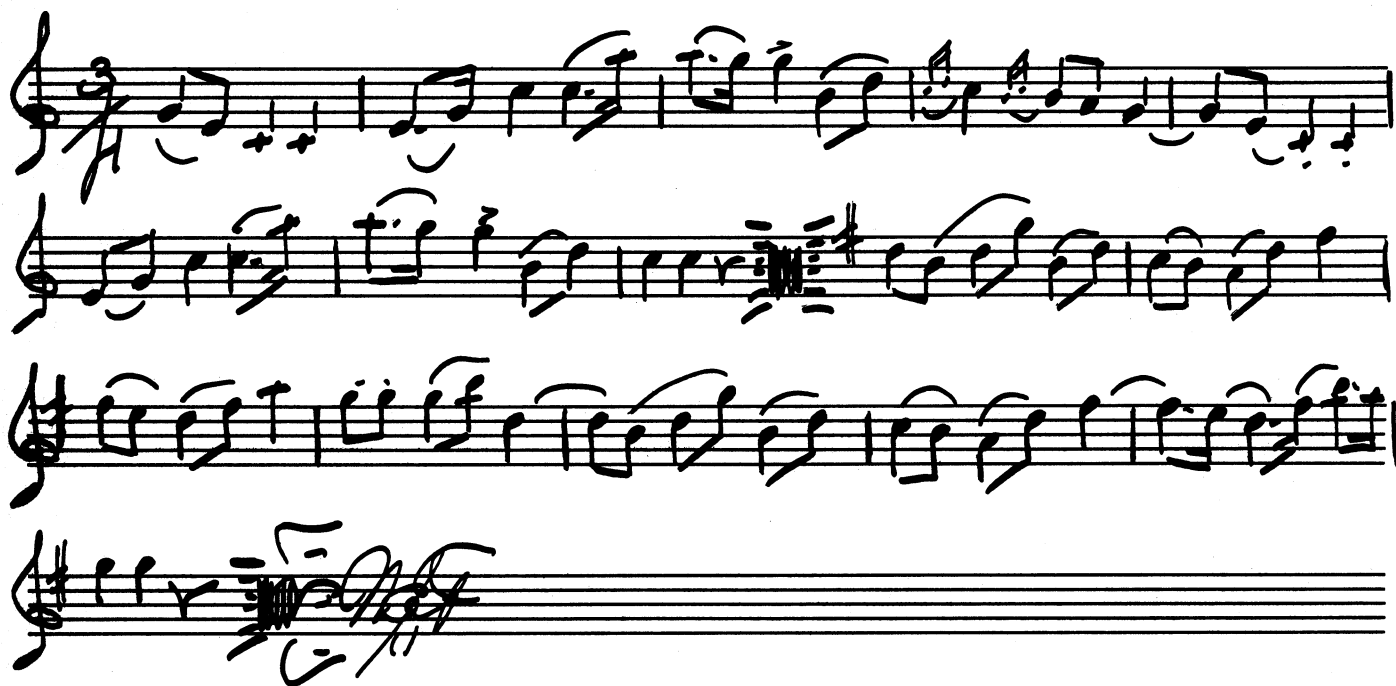
Andersson döpte valsen till "Vals lätt".

555. Polska *efter Karl Olsson och
Karl Larsson, Hedenö*

Hörde låten vid 15 års ålder. Typisk Näshultapolska, sa' Andersson.
Polskan är allmän i Sörmland.

556. Polska *efter Karl Olsson och
Karl Larsson, Hedenö*

"Polskan spelades, när gubbo' blev jämt i gasen", sa Andersson.

557 Polska Komp. av Andersson

558. Marsch efter Karl Olsson och
Karl Larsson

Denna marsch spelades som sista melodi på en dans eller ett kalas. När den låten spelades, var det således dags att gå hem. Bjudningsdanserna gick på tur mellan gårdarna i Näshulta, t.ex. Torp, Magda, Hedensö, Österby.

Det märks, att Albert A. icke är någon riktig spelman. Han har föga sinne för rytm och taktindelning, vilket märks i nr 558, 2:ra repr. Jag föreslog 558 b, spelade den versionen för Albert A, vilket denne genast accepterade. Det gör jag inte nu vid genomläsning 1975. / G. W. /

"Hålllarn", en spelman från Hället i Näshulta, hade lärt sin konst av näcken och spelade, så att bord och bänker dansade. En gång på ett dansgille blev han förbannad och kastade fiolen upp på ugnen i stugan. När folk tittade upp, såg de på ugnen en svart katt, som satt och höll fiolen mellan tassarna. Det gjorde detsamma, hur katten höll fiolen. Det lät lika bra ändå.

558 b

FOLKET Torsdagen den 15 november 1962.

Märklig spelman 80 år.

På måndag fyller en märklig spelman 80 år. Det är f.d. lantbrukaren Richard Larsson, Lideborg, Värmbol, Katrineholm.

Han är född i Tibble, Stora Malm, och började som dagsverkskarl efter slutet av 1800-talet. Så småningom blev han lantbrukare i Hålvik i Vingåker i 18 år till 1940, då han slutade med lantbruket. En tid arbetade han i Kantorps gruvor och senare på Värmbols bruk. Han har alltid varit en strävsam människa med förnöjsamheten som färdkamrat genom livet, och det fortsätter han med som pensionär. Han bor i en liten rar stuga vid Sjölandet med en förtjusande utsikt över Värmbolssjön. Han är ovanligt pigg och rask för sin ålder, både andlingen och kroppsligen.

Först 1958 fick jag reda på att Richard Larsson var spelman och spelade låtar från Stora Malm. Eftersom Spelmansförbundet inte hade något överflöd på melodier från den socknen, skyndade jag till honom och bad honom spela. Så småningom kom Richard i speltagen, och vi blev riktigt goda vänner. Det tog ett par år. Hittills har jag tecknat upp 20 låtar efter honom. Siffran är rent kvantitativt ej så imponerande, ty jag har tecknat upp många fler låtar från andra spelmän i bygden. Men det är märkliga melodier Richard Larsson har bidragit med, låtar efter byskräddaren Kalle Dahlgren, Ramsjöhult, som var traktens förnämsta spelman vid sekelskiftet. Konstigt nog hade jag inte hört talas om denne Kalle Dahlgren före min bekantskap med 80-åringen. Folkmusiken från katrineholmstrakten har ju förut dominerats av Aug. Widmark, Lilla Kulltorp, Vingåker. Men från Stora Malm har vi två riktiga storspelmän omkring år 1900: Kalle i Nässtugan (Karl Edvard Karlsson, Skogsborg, Stora Malm) och Kalle Dahlgren. Repertoaren efter Kalle i Nässtugan upptecknade musikkonsulent Olof Andersson 1936. Jag är synnerligen tacksam för att jag 25 år senare träffade en traditionsbärare, som kunde komplettera låtbeståndet från Stora Malm och Katrineholm.

Jag tackar Dig, Richard Piggelinus Larsson, för att Du alltid stått till disposition, när jag haft tid att pumpa Dig på Ditt vetande. Min vän Richard var först så blygsam, att han inte ville ta en ton, när jag hörde på. Och att tänka sig, att han skulle bli aktiv medlem i Södermanlands spelmansförbund var rent omöjligt. Efter 4 års bekantskap spelar 80-åringe Richard Larsson sina Kalle Dahlgrens-låtar på ett unikt och spelmansmässigt sätt, och han uppträder ofta som solist vid våra spelmansstämmor. Ingen är sannerligen för gammal för att förbättra och intensifiera sitt musikaliska kunnande. Det är Richard Larsson ett vitalt exempel på. Han tjänstgör som vitaminspruta i Pensionärsföreningens ungdomliga orkester.

Alla hans vänner, och de är många, musikaliska och omusikaliska, önskar den ungdomlige jubilaren hälsa och krafter samt gott och glatt spelmanslynné i kommande år.

Gustaf Wetter.